

Koncepcje, projekty, plany

Oleksandr Bokotey

Użhorodzki Uniwersytet Narodowy
ul. A. Wołoszyna, 54, 88000 – Użhorod, Ukraina

Vasilij Kopach

Użhanski Park Narodowy
ul. Szewchenka, 54, 88000 – Velykyi Bereznyi, Ukraina

Alexej Ługowoj

Zakarpacka filia Kijowskiego Uniwersytetu Sławistycznego
ul. F. Tichoho, 11, 88015, – Użhorod, Ukraina

Received: 10.01.2008

Reviewed: 12.06.2008

ORGANIZACJA NAJPROSTSZYCH ZUNIFIKOWANYCH OBSERWACJI MONITORINGOWYCH W MIĘDZYNARODOWYM (TRÓJSTRONNYM) REZERWACIE BIOSFERY „KARPATY WSCHODNIE”

Proposal of simple unified monitoring observations in the International Biosphere Reserve “Eastern Carpathians”

Abstract: The article focuses on the expediency and necessity of bringing forest guard workers into monitoring phenological processes in wild life as well as other changes in animate and inanimate nature in forests entrusted to them.

Key words: monitoring, phenological observations, „Eastern Carpathians” International Biosphere Reserve.

Naukowe badania zjawisk przyrodniczych oraz sukcesji ekologicznej w Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie”, prowadzone przez naukowców z różnych dziedzin biologii i geografii, w każdym z trzech państw – Polsce, Słowacji i Ukrainie – odbywają się w różnych okresach, z różną częstotliwością, według różnorodnych metodyk i dotyczą różnych obiektów. Należałoby podjąć próbę wprowadzenia wspólnych dla wszystkich trzech części Rezerwatu prostych zuniifikowanych obserwacji monitoringowych, przede wszystkim fenologicznych.

Wykorzystanie do tego celu ludzi, którzy na co dzień przebywają w terenie, od dawna funkcjonuje i daje dobre rezultaty w systemie parków narodowych byłego ZSRR oraz w niektórych parkach narodowych dzisiejszej Ukrainy. Częste obser-

wacje, prowadzone przez pracowników terenowej służby leśnej, dają możliwość śledzenia takich zjawisk i faktów w przyrodzie, które zazwyczaj umykają uwadze nawet najbardziej wykwalifikowanych fachowców, przebywających na terenach chronionych nieregularnie.

Do takich zjawisk i zadań należą między innymi: określenie miejsc oraz dat godów i cielenia się zwierząt kopytnych; daty, liczebność oraz kierunki przelotów niektórych dobrze znanych gatunków ptaków (żurawie, gęsi i in.); początek kwitnienia lub owocowania roślin jagodowych w zależności od wysokości n.p.m.; daty początku zamarzania wód oraz ruszenia lodów, itp. Listę tę można dowolnie poszerzyć, lecz nie to jest przedmiotem tych rozważań.

Wszystkie te zjawiska przedstawiciele terenowej służby leśnej zapewne obserwują co roku, jednakże dane (a są one bardzo cenne, jeśli prowadzi się obserwacje systematycznie, przez kilka lat) zostają praktycznie niewykorzystane.

Dlatego uważamy, że aktualnym problemem jest: zorganizowanie gromadzenia wyżej wymienionych informacji (danych), przemyślenie sposobów unifikowania ich przechowywania oraz opracowywania. Takie dane powinny dotyczyć konkretnych krajobrazów z różnych makrozboczy, różnych pięter klimatyczno-roślinnych Rezerwatu, co będzie wymagało wyznaczenia bezpośrednio w terenie stałych miejsc (stanowisk) dla prowadzenia obserwacji fenologicznych, uzgodnienia obowiązkowych obiektów obserwacji, itp. Opracowaniem zasad prowadzenia takich zsynchronizowanych obserwacji powinni zająć się wspólnie naukowcy z Polski, Słowacji i Ukrainy.

Propozycje dotyczące rozpoczęcia prac w danym kierunku są następujące:

Etap 1. Utworzenie międzynarodowej (trójstronnej) grupy fachowców (leśników, botaników, zoologów, entomologów), która zajmie się opracowaniem następujących kwestii:

1.1. Uzgodnienie listy obiektów i zjawisk przyrody, których obserwację można zlecić pracownikom terenowej służby leśnej.

1.2. Wyznaczenie bezpośrednio w terenie, zaznaczenie na mapach oraz wstępne opisanie miejsc prowadzenia obserwacji fenologicznych (na podstawie punktu 1.1).

1.3. Uzgodnienie konkretnego „Formularza obserwacyjnego”, który posłuży pracownikom terenowej służby leśnej do zapisywania obserwacji (autorzy dysponują wzorem takiego formularza, wykorzystywanego do podobnych celów na Ukrainie, który może zostać odpowiednio zmodyfikowany i udoskonalony).

1.4. Opracowanie programu szkoleniowego („Szkoła ochrony leśnej”), który winien poprzedzać początek obserwacji.

Etap 2. Przygotowanie i publikacja obowiązujących we wszystkich trzech państwach „Pomocy metodycznych”, przeprowadzenie zajęć w „Szkoły ochrony leśnej”. Początek obserwacji.

2.1. Publikacja powinna zostać wydrukowana w trzech językach i stać się podręcznym poradnikiem dla przedstawicieli terenowej służby leśnej. Powinna być zwięzła, zrozumiała, dobrze ilustrowana. Opracowanie poszczególnych rozdziałów, dotyczących m.in. metod prowadzenia oraz notowania zjawisk przyrody nieożywionej, dendrologii, botaniki, zoologii, entomologii, może zostać powierzone naukowcom różnych państw (według określonego schematu), a następnie przetłumaczone na pozostałe języki.

2.2. Szkolenie przedstawicieli terenowej służby leśnej w „Szkołe ochrony leśnej” powinno się odbywać osobno w każdym z trzech krajów.

2.3. Zajęcia w „Szkołach ochrony leśnej” będą przeprowadzane w kilku etapach, w różnych porach roku, żeby zwrócić uwagę obserwatorów na zjawiska charakterystyczne dla konkretnego sezonu.

2.4. W związku z rotacją kadry pracowniczej, a także w celu utrwalenia niezbędnej wiedzy, zajęcia takie powinny być przeprowadzane co roku.

2.5. Wraz z rozpoczęciem obserwacji przez przedstawicieli terenowej służby leśnej, powinien zostać również ustanowiony system kontroli wiarygodności notowanych danych.

Etap 3. Opracowywanie oraz przechowywanie otrzymanych danych.

3.1. Opracowanie programu komputerowego do wpisywania i przetwarzania danych fenologicznych w każdej z trzech części Rezerwatu.

3.2. Stworzenie w wybranym sektorze Rezerwatu banku danych, który będzie zawierał dane ze wszystkich trzech części narodowych Rezerwatu.

3.3. Jako podsumowanie działalności, raz na pięć lat zostaną opublikowane „Kroniki przyrodnicze” (w języku angielskim), zawierające przebieg i osobliwości niektórych zjawisk przyrodniczych w obrębie Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”.

Autorzy są przekonani, że przy akceptacji oraz wspólnym wysiłku współpracowników naukowych oraz przy pomocy kierownictwa sektorów narodowych Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, zaproponowany program może z powodzeniem zostać wprowadzony z życie i odegrać istotną rolę w poznaniu i ochronie przyrody tego górskiego regionu.

W planach uwzględniono pracowników terenowej służby leśnej parków narodowych, ponieważ są oni mniej obciążeni działalnością produkcyjną, niż ich koledzy, pracujący w lasach wykorzystywanych gospodarczo. Ponieważ obserwacje będą prowadzone równoległe z ich codzienną działalnością, nie zwiększy to w zasadniczy sposób zakresu ich obowiązków.¹ Jednakże byłoby jak najbardziej wskazane wynagrodzenie tej pracy, zarówno w sferze moralnej, jak i materialnej.

¹ Uwaga Redakcji: W Bieszczadzkim Parku Narodowym pracownicy terenowi są zaangażowani w prowadzenie systematycznych obserwacji i monitoring zjawisk i procesów przyrodniczych. Nie mniej warto niektóre wybrane elementy monitoringu prowadzić w trzech częściach Rezerwatu Biosfery w oparciu o ujednoliconą metodykę.

Podziękowanie

Badania zostały przeprowadzone dzięki poparciu i przy wszechstronnej pomocy Dyrekcji Instytutu Badawczego Leśnictwa (Warszawa), która umożliwiła jednemu z autorów artykułu odbycie w Polsce trzymiesięcznego stażu.

Summary

Studying natural processes in wildlife reserves requires keeping them under constant, year-round observation which seems impossible to be carried out by a few scientists coming now and then. It is suggested that a large army of forest guard workers constantly controlling all parts of International Biosphere Reserve "Eastern Carpathians" should be brought into organizing elementary (basically phenological) observation. In the article the following items are dealt with: a) ways and stages (phases) of organizing elementary monitoring of natural processes by forest guard in International Biosphere Reserve "Eastern Carpathians"; b) the role of scientists in preparing forest guard workers for such activities; c) ways of fixation and further processing of the primary data obtained and compiling on their basis periodic (one per five years) books «the nature Annals» of International Biosphere Reserve "Eastern Carpathians".